

אלוף (מיל')
ד"ר
אלעד פלד

האם מהווה צה"ל סכנה של מיליטריזם לחבדה הישראליית ?

ישראל. אמנם צבא הוא גוף אנטי דמוקרטי ומן הדין שיהיה כזה, אך צה"ל הוא צבא המחנך לדמוקרטיה יותר מכל מסגרת אחרת במדינת ישראל. קשה להצביע על מקום שבו יש לגיטימציה של עמדות, של גוונים, של ביטויים של מערך נפשי, ושל התנהגות כפי שהדבר בא לידי ביטוי בצבא. ונודה על האמת, שכאשר החברה הישראלית קרועה ושסועה לפעמים, ומשמיעה ביטויים ברוטאליים של זה כנגד זה, בכל מיני דברים, בצה"ל משתדלים ואף מצליחים למצוא מכנה משותף קיומי, שמאפשר לצבא לקיים את כפיפותו הדמוקרטית לשלטון האזרחי.

בצה"ל נהוג בעקבות כל אימון ויהיה זה אימון קצר מאוד, לשאול את פי כל החיילים והקצינים לדעתם על האימון, והם מעלים את כל הבעיות החל בבעיות המבצעיות וכלה בבעיות האישיות. כך צה"ל לומד, מתפתח, ואף מחנך לדמוקרטיה. אמנם לא כל שנאמר זוכה ליישום, אבל על פני טווח זמן ארוך, זהו אחד הדברים המאפשר להפוך את היחידות למה שהן. ובצבא אשר כזה אי אפשר שלא להניח לחיילים לבטא את דעתם על ההתרחשויות מסביב. אך אליה וקוץ בה. אם המפקדים רוצים לשמור על רוח דמוקרטית זו, שומה עליהם להקפיד להימנע מנקיטת עמדות פוליטיות. האחריות המוטלת על המפקדים גדולה מזו המוטלת על החיילים והם לא רק נהנים מיתרון אלא גם כפופים למגבלות.

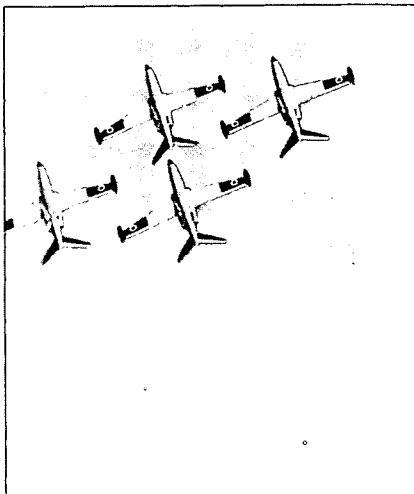
רומא ישראלי בודק שבוי מצרי

באותות, בתארים ובסמלים. חולשתו הגדולה היא שכאשר הוא נאלץ להסביר את עצמו באופן רציונלי הוא מתקשה לעשות זאת.

לאור הגדרה זו נשאלת השאלה: האם אין סכנה שחלק מן ההגדרה אורב לפתחנו?

אין ספק בכך שאנו נמצאים עדיין במצב של מה שמכונה — מדינת מבצר או מדינה במצור עם כל הסימפטומים הכלכליים, החברתיים והמוסריים שלה. אולם דומה שעד כה, ויש לקוות כי גם בעתיד ניתן יהיה לאזן את התהליכי כים של הפיכת מדינת מצור לספרטה, על-ידי נקיטת צעדים מבניים פוליטיים שימשו ערובה ובלם לתהליכים האלה. על האמצעים הללו, מבנים פוליטיים,

הרביעיה האווירובטית של חיל האוויר: רמה שאין להתפשר עימה

ניטש לא אחת ולאחרונה יותר מבעבר ויכוח גדול בציבוריות הישראלית.

דומה כי הבלם הראשון הוא פתיחת נושא הביטחון לוויכוח ציבורי גלוי. החברה הישראלית של שנות ה-80 היא חברה שכבר נגרה. האזרחים רובם בוגרי צה"ל, ובין המתבטאים בציבור ישנם רבים ששירתו בצה"ל בתפקידי מטה ופיקוד, מהם בכירים יותר ומהם בכירים פחות. הביטחון הוא עניינו של כל בית בישראל, משום שהמדובר בשי-רותם של בני הבית. לכן, אין כל סיבה שנושאי הביטחון למעט נושאים בודדים שהדיון בהם מהווה סכנה, לא יובאו לוויכוח ציבורי גלוי. דומה כי הדיון בנושאים כגון גדולו של תקציב הביטחון, מקומו של תקציב הביטחון בסולם

ב שנת 1965 כשהושמעה טענה זו היא נדחתה על-ידי ארבעה נימוקים:

א. צה"ל הוא צבא העם, מפקדיו אינם כת אלא בשר מבשרו של העם, והעובדה שמרבית המפקדים בצה"ל אינם אנשי צבא הקבע, אלא אנשי המילואים, פוסלת את האפשרות של הפיכת הקצונה לכת.

ב. קיים בארץ קונסנסוס רעיוני ערכי בבעיות הקיום והביטחון.

ג. בגלל הנסיבות החיצוניות, ועקב האופי הפנימי של המדינה מביאים גורמי הסולידריות הלאומית בישראל להתגברותם של תהליכי האינטגרציה וההתלכדות על תהליכי הפירוד והפילוג.

ד. הצבא נמצא מחוץ למאבק הפוליטי הפנימי.

יש לציין כי כיום מוטל ספק אם כל הנימוקים הללו עדיין תקפים.

מהו למעשה מיליטריזם? האנציקלופדיה למדעי החברה מגדירה את המיליטריזם כגישה לענייני ציבור התופסת את המלחמה ואת ההכנות למלחמה כמכשיר, או כמכשירים העיקריים של מדיניות החוץ, וכדרגה העליונה ביותר של השירות הציבורי. מיליטריזם במובנו זה — הוא נוקשה במשמעות שלו, והיררכי בשיטותיו. הוא מיתולוגי ודתי בהתבטאויותיו ומשתמש בטקסים,

ה שאלה עד כמה צופן צה"ל בחובו סכנה של מיליטריזם לחברה כולה עלתה בעבר מספר פעמים אך לאחרונה מעלים אותה באורח ברור וחד משמעי. עוד לפני מלחמת ששת הימים, בשנת 1965 טענו שני אישים: העיתונאי אריק רולו והסוציולוג מוריס ינוביץ, כי למדינת ישראל אורבת סכנת מיליטריזם. שניהם טענו כי ישראל בהיותה מדינת מצור תעדיף את השיקול הביטחוני על פני השיקולים האחרים. דבר זה ייצור תהליך שכבר אירע בעבר בשני מקרים קיצוניים האחד בספרטה והשני בפרוסיה.

המילואימניקים הם ערובה כנגד היווצרות כת צבאית

ההעדפות הלאומיות, ונושאי יסוד במדיניות הביטחון כגון – מלחמה ושלום, יעדים אסטרטגיים, ואפילו נושאי ארגון ומבנה עקרוניים של צה"ל – שנודעת להם משמעות על החיים האזרחיים, כגון הגנה מרחבית, מילואים, סדיר וקבע, אוויר, יבשה וים, וכיוצא באלה, אלה נושאים, שהדיון בהם יפרוץ את סכנת ההסתגרות המאיימת כתהליך על מדינת ישראל ועל צה"ל – לא יפגום בביטחון, וישמש ערובה כנגד יצירת כת של מומחים מקצועיים, אשר ההתמקצעות תשמש מבצרם.

הערובה השנייה לכך, ודומה כי צה"ל הולך בדרך זו, הנה מבנה צה"ל ובעיקר מבנה כוחות המילואים. צה"ל כיום הנו צבא גדול גם במושגים בינלאומיים. יש

אם רוצים לשמור על האיכות אסור לפגוע במערכת ההשגת

לו הרבה יחידות, והוא נזקק למפקדים רבים. הכנסתו של ציוד מודרני ומתוחכם הדורש הכשרה רבה ואימון מעלה את הרמה המקצועית של הצבא ויוצרת דילמה האם למנות לתפקידי פיקוד בכירים אנשי מילואים או להשתמש לכך בקציני הקבע.

דומה כי כל עוד ישמור צה"ל על המסורת שהייתה נהוגה בו עד היום, של איוש תפקידים ואפילו הבכירים ביותר, גם על ידי אנשי מילואים, ישמש הדבר כבלם נוסף נגד סכנת המיליטריזם ודומה כי יש לראות את הדברים בעיניים פקוחות.

צה"ל חלוץ החברה או בבואתה

חת הבעיות הכואבות והמכאיבות, שמרבים לדבר עליה כיום הנה

הבעיה העדתית בישראל. אנחנו נמצאים כיום בעיצומו של תהליך חברתי, חינוכי ופוליטי שהוא מחויב המציאות, וכמו כל תהליך ההתבגרות הנו בלתי נמנע ולא תמיד נעים. עיקרו של תהליך זה הוא – מתן משקל אמיתי נכון, משקף לכל שכבות האוכלוסייה בכל תחומי החיים, בתחומים הפוליטיים, הכלכליים, החינוכיים, החברתיים והצבאיים.

באמצע שנות ה-50, בתקופתו של שר החינוך זלמן ארן ז"ל, אמרה מערכת החינוך באומץ לב, תחילה אולי בגמגום ובהיסוס, ואחר כך בשפה גלויה, שיש בארץ, במערכת החינוך, בעיה של ילדים מבני עדות המזרח, שבגלל סיבות כאלה או אחרות, אינם מגיעים להישגים שמגיעים אליהם הילדים ממוצא אשכנזי.

ולכן, טבע אז השר ארן מטבע לשונית שקרא לה פרוטקציוניזם ממלכתי, ומאוחר יותר קראו לה העדפה חיובית. הנושא של העדפה חיובית, קיבל ביטוי במערכת החינוך במדיניות הטיפוח והפיצוי. פירוש הדבר היה שכדי לאפשר לילדים מבני עדות המזרח לעבור את המחסומים שקיימים בדרך של הניידות החברתית, המובילה דרך החינוך העיוני, תעודת הבגרות והחינוך באוניברסיטה, צריך לנקוט צעדים שיחישו את התקדמותם. הועלתה אפילו הצעה ליצור מה שכונה אז במערכת החינוך "נורמה ב". כלומר ילד אשכנזי שהשיג במבחן הסקר 70 נקודות ייחשב כעובר, ובן עדות המזרח שהשיג ציון נמוך במעט ייחשב כאילו השיג ציון 70.

צה"ל הוא מערכת שונה, וכיום נוכח התהליכים החברתיים הפוליטיים שעוברים על הארץ ניצבת בפניו בעיה.

צה"ל חייב לטפח את הכישרוניים. "הטובים לטיס" היא הסיסמה שצה"ל המציא. ואין כאן מקום לפשרה, איש לא יעלה על דעתו ליצור בצה"ל נורמה או נורמה ב' לבחינות לטיס. כלומר נוצר קונפליקט מסוים, בין המערכת הערכית של צה"ל, לבין ערך מקודש הנישא בפי כל, במערכת החברתית. ומכיוון שלאחד רונה נשמעים דברים, שהם בחלקם הגדול דברים נכונים וכואבים על קיפוח, על בלימה, הרי יש להתריע בראש חוצות ולומר כי ויתור על איכות, ויתור על הישג במערכת הצה"לית יכול להיות

אסון לקיומה של מדינת ישראל. צה"ל הוכיח שהוא מסוגל לקחת אוכח לוסיות חלשות ולקדם אותן. ויכול מאוד להיות שאחת התרומות שצה"ל יתבקש לתרום בשנים הבאות, היא לעשות מה שעשתה מערכת החינוך בסוף שנות ה-50 ובראשית שנות ה-60, בנוסח של פנימיות המחוננים, של ליקוט האנשים עם הפוטנציאל הגבוה שתנאי חייהם לא אפשרו להם את הקידום, לקדם באמצעות פעולות של פיצוי וטייפוח מבלי לוותר על סולם הישגים. מבחנו של צה"ל הוא באיכות ובהישג האישי, ולא בהשתייכותו של אדם ליישוב, לקבוצה, לעדה או לאמונה זו או אחרת.

סיכום

ל דמוקרטיה חולשות רבות. ויכוח פתוח בבעיות ביטחון צופן בחובו סכנות, אך כבר אמרו חז"ל "הרוצה לשקר ירחיק עדותו", ודומה כי כלל זה יפה גם למי שרוצה להימנע מוויכוחים אקטואליים. ראוי אם כך לשוב ולהזכיר את הוויכוח בין אתונה לספרטה.

אתונה וספרטה היו שתיהן בעלות עצמה צבאית רבה. אתונה ניצחה במלחמות וגם הפסידה, ספרטה זכתה להיות שם נרדף לקשיחות ולקשיות עורף.

בנאום ההספד לחללי אתונה, אחרי אחת המלחמות הגדולות, אמר פריקלס, מנהיגה של אתונה, את הדברים הבאים, ונדמה לי שהדברים האלה אקטואליים גם היום: "אנו אוהבי יופי, אבל בשיעור הנאה. אנחנו אוהבי חכמה, אבל לא עד רפיון יד. ואנו עצמנו פוסקים את עניינינו, מדיינים בהם כראוי, ואין אנו חושבים שדיבורים מקפחים את המעשים. ויותר מהם מקפחם מי שאינו דורש בהם כראוי קודם לעשייתם, כי גם בזה אנו נבדלים מאחרים. אנו נוהגים להחזיק במעשה בעזות לבב, ולהתבונן בו יפה בבת אחת, ולא כאחרים שאפס דעת מכניס אומץ בלבבם, ויישוב דעת – רתיעה".

יש לקוות שצה"ל ימשיך בדרך הזאת שהוא הלך בה, במשך השנים עד כה.

